

บทบาทครูสังคมศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21*
ROLES OF SOCIAL STUDIES TEACHERS
AND ACTIVE LEARNING MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY

เขมจิรา คำหงษา

Khemjira Khamhongsa

พระมหาอภิพงศ์ ฐิริวฑฒโน (คำหงษา)

Phramaha Ahipong Phuriwuttano (Khamhongsa)

พระมหาโยธิน มหาวิโร (มาศสุข)

Phramaha Yothin Mahaviro (Massuk)

พระสิทธิชัย คมภิโร (รินฤทธิ์)

Phra Sitthichai Khampeero (Rinrit)

พระมหาเมธี จันทวิโส (ไวยวัฒน์)

Phramaha Methee Jantawangso (Waiyuwath)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: ahipong.kha@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

ความก้าวหน้าเจริญหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการสื่อสารไร้พรมแดน การเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ก็สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ผู้สอนและผู้เรียน จึงจำเป็นต้อง มีการพัฒนาขีดความสามารถในการสอนและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ต้องเป็นผู้ไม่หยุดแสวงหา ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการจัดการ เรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องและเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ในอดีต กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มักมาจากครูผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดเป็นผู้กำหนด ครูผู้สอนต้อง ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการบรรยาย กำหนดเนื้อหาสาระมาเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจได้ด้วย ตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดิมที่อาศัยครูอาจารย์ผู้สอนด้วยวิธีการ อธิบาย หรือ บอกล่า ซึ่งไม่สามารถตอบโจทย์ของผู้เรียนและไม่สามารถจะพัฒนาผู้เรียนให้น้องค์ความรู้ที่ ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเองเรียกว่า การเรียนรู้แบบเชิงรุก คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ หรือการลงมือทำ ความรู้ที่

* Received 6 January 2023; Revised 13 March 2023; Accepted 14 March 2023

เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ และกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังครูผู้สอนเพียงอย่างเดียว ผู้เรียนจะได้ใช้ทักษะและกระบวนการคิดขั้นสูง คือ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า นั้นด้วย

คำสำคัญ: บทบาทครูสังคมศึกษา, การเรียนรู้เชิงรุก, ศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

The advancement of information technology has resulted in borderless communication. People can access various resources anytime and anywhere. Teachers and learners need to develop their teaching and learning capabilities continuously and must always be a constant pursuit of knowledge. Nowadays, it is necessary to adjust the learning management process and method to be consistent and up to date with changes in society and technology. In the past, the learning activities of the learners were usually determined by the teacher or the broadcaster. The teachers must change their roles from lecturing and defining the contents to guiding the learners to seek knowledge and apply skills to create self-understanding. Traditional teaching and learning activities that relied on the teachers through explaining and telling methods could not meet the needs of learners and develop them to apply the knowledge gained in class to practice. The learning that learners act on their own is called active learning. It is a learning process in which learners learn through practice or doing. The knowledge arising is the knowledge gained from experience. Moreover, organizing learning activities should emphasize how the learners can take action rather than listen to the teachers. The students will also be able to use skills and advanced thinking processes: analysis, synthesis, and valuation.

Keywords: Roles of social studies teachers, Active learning, 21st Century

บทนำ

การศึกษาเป็นการพัฒนาและส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ในยุคปัจจุบันมีองค์ความรู้ใหม่ ๆ มีความทันสมัยเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลให้เนื้อหาสาระการเรียนรู้ในรายวิชามีมากขึ้นเกินกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดอย่างครบถ้วนได้ทั้งหมดจากในห้องเรียนเนื่องด้วยว่าเวลาอย่างจำกัด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูอาจารย์ผู้สอนแบบเดิมด้วยวิธี อธิบาย หรือบอกเล่า ซึ่งไม่ตอบโจทย์และไม่สามารถจะพัฒนาผู้เรียน

ให้น่าองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้จริงเท่าที่ควร กระบวนการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ตอบสนองและเท่าทันความเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและบริบทของสังคม ส่งผลให้ผู้สอนต้องพัฒนาขีดความสามารถของตนเองและผู้เรียนจำเป็นต้องมีเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ในอดีตครูผู้สอนที่มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นพี่เลี้ยง ที่คอยชี้แนะวิธีการค้นคว้า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดเป็นทักษะ Bonwell & Eison กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน “เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมายโดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ในการนี้ ครูต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ข้อความแก่ผู้เรียนโดยตรงแต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การอภิปราย การเขียน การตอบคำถามกับเพื่อน ๆ (Bonwell, C.C. & Eison, J.A., 1991)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเองจนเกิดความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน และมีคุณสมบัติตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประโยชน์สูงสุดที่ได้รับ คือ ตัวผู้เรียนเอง ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ควบคู่กับการเป็นคนดีและทำแล้วต้องมีความสุข ไม่ใช่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ผู้เรียนไม่ได้รับความรู้อะไรเลย ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองแต่ต้องทำตามแนวทางที่ผู้สอนบอก ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้เรียนไม่ชอบ จะทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจก็จริง แต่ผู้เรียนไม่มีความสุขกับการเรียนรู้เลย ดังนั้น การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลาย ๆ ด้านเพื่อผู้เรียนจะได้เป็น “คนเก่ง คนดี มีความสุข” พร้อมมีความรู้คู่คุณธรรม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการสำคัญที่สามารถพัฒนาผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีในยุคโลกาภิวัตน์ การสอนที่มุ่งให้ความสำคัญกับผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง อีกทั้งยังได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานเกิดจากทฤษฎีและปรัชญาทางการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และเป็นแนวทางที่ได้รับการพิสูจน์ว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามต้องการอย่างได้ผล

การเรียนรู้แบบเชิงรุก คือ การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้านเชาวน์ปัญญา (IQ) และด้านความฉลาดทางอารมณ์

(EQ) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวดที่ 4 มาตรา 22 ว่าด้วยเรื่อง การจัดการศึกษา ต้องยึดหลัก ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด และกระบวนการในการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การจัดเนื้อหาสาระของกิจกรรมการเรียนรู้ ควรให้สอดคล้ององกับความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้เรียนและความ แตกต่างระหว่างผู้เรียนแต่ละคน เพื่อเป็นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง การฝึกการปฏิบัติด้วย ตนเอง ทำให้ได้คิดเป็น ทำเป็น และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามนโยบายรัฐ ที่กำหนดให้โรงเรียน “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อให้ผู้เรียนได้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ ผู้เรียนถนัด ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิรูปการเรียนการสอนของครูและผู้เรียน โดยมอบหมายให้ กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการตามนโยบาย มีเป้าหมายให้ครูผู้สอนออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามบริบท ที่ปรับเปลี่ยนไป ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความชอบและความถนัดของตนเองตามศักยภาพ เพื่อพัฒนาสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความหมายของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เอง และสร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติในระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งเน้น เพื่อการพัฒนาทักษะ ที่ตรงกับความสามารถพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียน เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ที่ได้รับการลงมือปฏิบัติ และความต้องการของผู้เรียน เป็นสำคัญ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุกได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ให้ความหมายของการเรียนรู้เชิงรุก ไว้ดังต่อไปนี้

จรรยา ดาสา ให้ความหมายของการเรียนรู้เชิงรุกไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้น ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้ เชื่อมโยงความรู้เดิมและความรู้ใหม่จากการได้คิด ได้ลงมือปฏิบัติระหว่างการเรียนการสอน (จรรยา ดาสา, 2552)

ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ ให้ความหมายของการเรียนรู้เชิงรุกไว้ว่า เป็นการจัดการเรียน การสอนที่ลดกระบวนการ และวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระความรู้ให้กับผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการพัฒนาความคิด ระดับสูง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติมากกว่าฟังบรรยาย และ เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับกับผู้เรียนเป็นหลัก (ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ, 2551)

ทิสนา แคมมณี ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า คำว่า “Active Participation” การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว การมีส่วนร่วมที่ผู้เรียนรู้เป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) มิใช่เพียงรับสิ่งเร้าหรือการมีส่วนร่วมอย่างเป็นผู้รับ (Passive Participation) เท่านั้น การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ การเรียนรู้ที่สมควรเป็นการตื่นตัวที่เป็นไปอย่างรอบด้านทั้งด้านกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ (ทิสนา แคมมณี, 2555)

บุหงา วัฒนะ ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยครูผู้สอนต้องลดบทบาทในการสอน และไม่ควรรู้สึกแก่ผู้เรียนโดยตรง จะทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดการคิด วิเคราะห์ แต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ โดยไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ โดยการพูดการ เขียน การอภิปรายหรือถามตอบกับเพื่อน ๆ (บุหงา วัฒนะ, 2546)

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า การเรียนรู้เชิงรุก คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาและอย่างตื่นตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551)

Bonwell ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ ลงมือปฏิบัติและสร้างความรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งผลทำให้ ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม (Bonwell, C.C., 2003)

Meyers and Jones ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโอกาสในการพูด ฟัง เขียน อ่าน และไตร่ตรองอย่างมีความหมาย เกี่ยวกับเนื้อหา แนวคิด ประเด็น และการนำเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ไปใช้ให้กับผู้เรียน (Meyers, C.. & Jones, T. B, 1993)

Sutherland & Bonwell ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า กระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีอิสระในกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง และมีการควบคุมตัวเอง อยู่ในระดับสูง ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยลักษณะของกิจกรรมจะต้องครอบคลุม กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งอาจจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ลักษณะการสอนตรงกันข้ามกับการสอนแบบบรรยาย และประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระตุ้น จูงใจผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านการติดต่อสื่อสาร เกิดความรู้สึกสนุกสนานขณะเรียน เกิดทัศนคติทางบวกในการเรียนเพิ่มขึ้น และเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมกันในลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจทำงานเป็นกลุ่ม โดยมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (Sutherland & Bonwell, 1996)

ศิริพร มโนพิเชษฐวัฒนา ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า Active Learning หรือการเรียนรู้แบบกระตือรือร้นเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีบทบาทในการรับผิดชอบต่อการ

เรียนรู้ของตนเอง ด้วยการลงมือทำสิ่งที่ตนเองกำลังจะกระทำจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้รับผ่านทาง ฟัง พูด การอ่าน คิด เขียน อภิปราย เพื่อแก้ปัญหาและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (ศิริพร มโนพิเชษฐวัฒนา, 2546)

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ให้ความหมายของการเรียนเชิงรุกไว้ว่า Active Learning คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจลึกซึ้งซึ่งด้วยการเชื่อมโยงผู้เรียนกับเนื้อหาในองค์ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง แนวคิดและทักษะ ผ่านการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

จากความหมายของนักวิชาการข้างต้น การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือ การจัดเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และผู้เรียนมีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง โดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำเปรียบเสมือนโค้ช เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเอง ทำให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ที่ได้รับการลงมือปฏิบัติของผู้เรียนเอง

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

Active Learning เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง (Transformative Learning) เกิดภาวะผู้นำมีทักษะในการนำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นเนื้อหาการบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ภายใต้กิจกรรม วิธีการ และกระบวนการที่หลากหลาย สนุกสนาน กระตือรือร้นมีชีวิตชีวา ไม่น่าเบื่อ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้ฝึกทักษะการคิดในระดับสูง เกิดทักษะการเรียนรู้และทักษะการดำรงชีวิตอย่างถาวร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบการเรียนรู้ Active Learning
ที่มา: (ยงยุทธ วงศ์ภิรมศานต์, 2560)

1. ประสบการณ์ (Experience) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่หรือนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้
2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflex and Discussion) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง
3. เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Underset standing and Conceptualization) ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วผู้จัดการเรียนรู้ช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือในทางกลับกันผู้จัดการเรียนรู้เป็นผู้นำทางและสมาชิกเป็นผู้สานต่อจนความคิดนั้นสมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด
4. การปฏิบัติ หรือประยุกต์แนวคิด (Experiment / Application) ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของสมาชิกเอง

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการจะเป็นไปอย่างพลวัตร โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนั้นในแง่ของการจัดการเรียนรู้จึงอาจเริ่มต้นที่ใดก่อนก็ได้แต่สำคัญที่การจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ การจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะเป็นพื้นฐานของการฝึกอบรมในด้านพุทธิพิสัย โดยมุ่งเน้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิจารณ์แล้ว ยังเป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมในด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัยอีกด้วย (ยงยุทธ วงศ์ภิรมศาสดิ์, 2560) นนทสิทธิ์ ธาดาวิทย์ ได้แนะนำกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก ไว้ดังต่อไปนี้

1. กำหนดเป้าประสงค์ โดยเป้าประสงค์นั้นควรสัมพันธ์กับกิจกรรม/งานที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เน้นการพัฒนาทักษะผู้เรียนมากกว่าเนื้อหา เน้นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. การวางแผนการเรียนรู้ ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด การยอมรับการประเมินผล และการนำเสนอผลงาน
3. วิธีการจัดการเรียนรู้สามารถสะท้อนสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากกิจกรรมและความสามารถของผู้เรียน ได้รับข้อมูลสะท้อนกลับจากผู้สอนทันทีทันใดในการทำกิจกรรม
4. ควรมีกิจกรรมการเจรจาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน
5. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ผู้เรียนชื่นชอบและไม่ชอบ รวมทั้งวิจารณ์เกี่ยวกับเนื้อหาในการเรียนรู้
6. ควรออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกิจกรรมที่ทำได้มีความหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง แก้ปัญหาได้ตามสภาพจริง
7. การจัดการเรียนรู้ที่มีการสร้างสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด ได้แก่ การวิเคราะห์การสังเคราะห์และการประเมินผลเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือสถานการณ์นั้น

8. การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริงหรือสถานการณ์จริง รวมถึงการบูรณาการวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

9. การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเรียนเหมือนไม่เรียน สนุกสนาน ไม่น่าเบื่อจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้กระบวนการกลุ่มและมีการประเมินผลที่หลากหลายทั้งตัวผู้เรียน เพื่อนและผู้สอน

10. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะการเรียนรู้ภายในห้องเรียน สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์ ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ที่บ้านและสามารถเรียนรู้ได้จากบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ความรู้ไม่มีขอบเขตจำกัด (นนทสิทธิ์ ธาดาวิทย์, 2559)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดลักษณะของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีดังนี้

1. เป็นการพัฒนาศักยภาพการคิด การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดระบบการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้โดยมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในรูปแบบของความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด
4. เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ สู่ทักษะการคิดวิเคราะห์ และประเมินค่า
5. ผู้เรียนได้เรียนรู้ความมีวินัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
6. ความรู้เกิดจากประสบการณ์ และการสรุปของผู้เรียน
7. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

โดยสรุป Active Learning การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ครูเตรียมตัวอย่างภาพ วิดีทัศน์และวีดิทัศน์การ โดยผู้เรียนดำเนินกิจกรรมจนเกิดแนวคิดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองจากความรู้เดิมที่มีอยู่ ผู้เรียนทำกิจกรรมในระหว่างเวลาเรียน เช่น การอภิปราย การลงมือปฏิบัติ การตอบคำถาม การอ่าน ซึ่งผู้เรียนต้องศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ก่อนเข้าเรียน เป็นต้น ส่วนครูจะต้องเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญในเนื้อหาที่ทันสมัย รู้กระบวนการที่จะพัฒนาวิธีการเรียนรู้และใช้วิธีการเพื่อที่จะถ่ายทอดเนื้อหา สร้างมาตรฐานการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนเป็นผู้ให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกในชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต หลักการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นการนำเอาวิธีการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน จึงถือเป็นการจัดการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ขั้นสูง ด้วยการวิเคราะห์

สังเคราะห์และประเมินค่า ไม่เพียงแต่เป็นผู้ฟัง ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงต้องอ่าน เขียน ตั้งคำถาม และอภิปรายร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้

ลักษณะของผู้เรียนและผู้สอนในยุคปัจจุบัน

ลักษณะของผู้เรียนศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ต้องไม่ใช่สถานการณ์สมมติในห้องเรียน แต่ต้องออกแบบการเรียนรู้ให้ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด และควรเป็นบริบทหรือสภาพแวดล้อมในขณะที่เรียนรู้ เกิดการสังสมประสบการณ์ใหม่ เอามาได้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิม ทำให้ละจากความเชื่อเดิมหันมายึดถือความเชื่อ หรือค่านิยมใหม่ที่เรียกว่ากระบวนการทัศน์ใหม่ ทำให้เป็นคนที่มีความคิดเชิงกระบวนการทัศน์ที่ชัดเจน และเกิดการเรียนรู้เชิงกระบวนการทัศน์ใหม่ได้ ทั้งนี้จำเป็นต้องมีความสามารถในการรับรู้ข้อมูลหลักฐานใหม่ และนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้เชิงกระบวนการทัศน์ใหม่ ข้อสำคัญสำหรับคนที่ จะเรียนรู้ได้ต้องเกิดประเด็นคำถามอยากรู้ก่อนจึงจะอยากเรียน ไม่ใช่ครูอยากสอนเพียงฝ่ายเดียวแต่นักเรียนยังไม่มีประเด็นที่ไม่อยากรู้ ดังนั้นการออกแบบการสถานการณ์การเรียนรู้จึงควรใช้บริบทสภาพแวดล้อมที่นักเรียนคุ้นเคยและรู้จัก ซึ่งก็คือสภาพของครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นของนักเรียนนั่นเอง สิ่งที่ได้จากคำถามอยากรู้ของนักเรียนจะทำให้ครูเห็นความแตกต่างของพื้นฐานความรู้และพื้นฐานประสบการณ์เดิมของนักเรียนได้เป็นรายบุคคล

วิจารณ์ พานิช ได้ให้ลักษณะของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. มีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่ตนพอใจ แสดงความคิดเห็น และลักษณะเฉพาะของตน
2. ต้องการดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ตรงตามความพอใจและความต้องการของตน
3. ตรวจสอบหาความจริงเบื้องหลัง
4. เป็นตัวของตัวเองและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
5. ความสนุกสนานและการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของงาน การเรียนรู้และชีวิตทางสังคม
6. การร่วมมือ และความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของทุกกิจกรรม
7. ต้องการความเร็วในการสื่อสาร การหาข้อมูล และตอบคำถาม
8. สร้างนวัตกรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต (วิจารณ์ พานิช, 2555)

จะเห็นได้ว่าลักษณะของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ที่เห็นได้ชัด คือ ต้องการความมีอิสระทางความคิด ต้องการสิ่งที่ตนพอใจ คือ ครูจะสอนในลักษณะเดิมไม่ได้ ต้องตรงตามความต้องการของผู้เรียนด้วย สิ่งที่ครูต้องเข้าใจ คือ นักเรียนต้องการมีความสุขจากการเรียนด้วยความสนุกสนาน เรียนปนเล่น โจทย์สำคัญที่เป็นความท้าทายของครูในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนควรตระหนัก คือ การเรียนการสอนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ห้องเรียนมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอดความรู้มีการเปลี่ยนแปลงไป

ส่วนลักษณะของผู้สอนในยุคศตวรรษที่ 21

ในอดีตการเรียนการสอนส่วนมาก ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กับครูที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน หากเราเป็นครูในยุคศตวรรษที่ 21 เราต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางต้องเข้าใจรูปแบบการเรียนของผู้เรียนว่าผู้เรียนของมีลักษณะการเรียนรู้แบบใด ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากการสอน จากการบอกความรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกทำหน้าที่เหมือนโค้ชในการพานักเรียนไปสู่เป้าหมาย คือ ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์ ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของครูในยุคศตวรรษที่ 21 หรือที่เรียกว่า e-Teacher ประกอบด้วย 9 คุณลักษณะที่ครูพึงปฏิบัติ (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์, 2554) ดังนี้

1. ครูต้องมีประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่ (Experience) ครูต้องมีความสามารถใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต อีเมล และการใช้ซีดี เป็นต้น

2. ครูมีทักษะการค้นหาคำความรู้ได้ตลอดเวลา (Extended) เพราะว่าเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตสามารถใช้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ที่ไหนก็ได้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการหาคำความรู้ด้วยเทคโนโลยี

3. ครูต้องสามารถขยายผลของความรู้ (Expanded) คือ นำความรู้ไปสู่นักเรียนประชาชนทั่วไป และชุมชนสามารถถ่ายทอดความรู้ลงซีดี, วิดีโอ โทรทัศน์หรือบนเว็บไซต์ เพื่อให้เกิดการเพิ่มความรู้ที่เป็นประโยชน์ของบุคลากรโดยรวม

4. ครูต้องสามารถเลือกเนื้อหาที่ทันสมัย (Exploration) มีเอกสารอ้างอิง ค้นคว้าทั้งสาระและบันเทิง เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำมาออกแบบการเรียนการสอน

5. ครูต้องเป็นนักประเมินที่ดี (Evaluation) ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการประเมินผล

6. ครูเป็นผู้ใช้ปลายทางที่ดี (End-user) เช่น ครูสามารถเรียกดูไปยังเว็บที่มีคุณค่า

บนอินเทอร์เน็ตและเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีได้อย่างหลากหลาย

7. ครูสามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียนและเนื้อหาเพิ่มเติม (Enabler) มาใช้ในการประกอบการเรียนการสอน สามารถใช้ซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์มาสร้างบทเรียน อย่างน้อยที่สุดก็สามารถสร้างการนำเสนอเนื้อหาด้วย Power Point เป็นการจูงใจให้นักเรียนสนใจในการเรียนมากขึ้น หรือการใช้คลังข้อมูลต่าง ๆ มาสร้างบทเรียนในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

8. ครูที่ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความเห็น (Engagement) เป็นการหาแนวร่วม เพื่อให้เกิดชุมชน เช่น การคุยกันบนเว็บไซต์ทำให้มีความคิดใหม่ ๆ มีข้อเสนอแนะเกิดชุมชนครูบนเว็บ

9. ครูที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficient and Effective) จะต้องเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว เป็นผู้ผลิต ผู้กระจาย และผู้ใช้ความรู้

ครูต้องเข้าใจการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ครูต้องเป็นได้หลายบทบาท เป็นทั้งช่างศิลป์เต็มเต็มแต่งสีสันทันให้การสอน ครูต้องเป็นวิศวกรออกแบบการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ครูต้องเป็นนักผสมผสานการสอนให้เข้าสู่ชีวิตจริงของผู้เรียน ครูต้องเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้า

กับผู้เรียนในทุกสถานการณ์ จากสิ่งที่ได้นำเสนอจะเห็นว่าบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก คำถามสำคัญสำหรับวันนี้ คือ ครูต้องสอนอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รูปแบบการสอนของครู รูปแบบใดที่ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 สำหรับคำตอบจากคำถามเหล่านี้ การสอนของครูต้องเป็น Active learning ให้ผู้เรียนเป็น Active learner ครูต้องเข้าใจว่าการสอนในศตวรรษที่ 21 จะต้องให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แสวงหาความรู้ นิ่งนิ่งไม่ได้ ครูควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข หากห้องเรียนไหนที่มีชีวิตชีวา ย่อมทำให้ผู้เรียนเปิดใจที่จะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข คำตอบของการสอนในศตวรรษที่ 21 คือครูต้องสอนแบบ Active learning

ครูสังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21

โลกในยุคศตวรรษที่ 21 มีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้านซึ่งเป็นผลจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องเผชิญกับสถานะการแข่งขันสูงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาและส่งเสริมสมรรถนะของประชากรในประเทศของตนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ โดยมีเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพประชากร คือ การศึกษา เมื่อประชากรได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพจะทำให้เกิดคนไทยที่มีศักยภาพและการสร้างสังคมที่รุ่งเรืองให้แก่ประเทศไทยบุคคลสำคัญที่จะเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คือ ครู (Teacher) (รุจิธา สุขใจ, 2564)

ดังนั้นในยุคทศวรรษชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) กำหนดให้มีแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทครูให้เป็นครูในยุคศตวรรษที่ 21 จากการเป็นผู้บอกความรู้ผู้สั่งสอน เป็นผู้จัดการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ เป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิดและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างชาญฉลาดพอกับสิ่งที่จะเกิดในอนาคต ซึ่งบทบาทสำคัญของครูต่อการจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1. สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น (Teach less Learn More) ส่งผลให้ครูต้องมีความรู้และสั่งสมประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการสอนที่หลากหลายเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง หรือศึกษาจากสภาพจริงเป้าหมายของการเรียนรู้เปลี่ยนจากเรียนเพื่อรู้ เป็นเพื่อทักษะ ดังนั้นรูปแบบการสอนจึงเป็นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของผู้เรียน

2. ครูเป็นครูฝึก (Coach) ครูต้องเรียนรู้หลากหลายศาสตร์และพัฒนานตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการดำรงชีวิต และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียน

3. สอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ให้ทำงานร่วมกันเพื่อขยายความรู้ของตนเองให้ออกไปได้มากที่สุด ซึ่งจะเกิดความรับผิดชอบร่วมกันและเกิดบรรยากาศการเรียนรู้แบบใหม่เป็นการร่วมมือ

(Collaborative) มิใช่มุ่งการแข่งขัน (Competitive) เพื่อให้เกิดผู้ชนะและผู้แพ้ แต่เรียนรู้ที่จะร่วมมือเพื่อขยายความสามารถและนำไปสู่ทักษะการเรียนรู้พร้อม ๆ กัน

4. ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Student-directed Learning) ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มต้นคือ วิเคราะห์ตนเองว่าสนใจหรือถนัดในเรื่องใด ต้องการเรียนรู้ด้วยวิธีไหน ต้องการได้รับการประเมินแบบไหน และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนต่าง ๆ เพียงใด โดยครูควรส่งเสริมจุดเด่นและพัฒนาจุดด้อยของผู้เรียน รวมทั้งการทำข้อตกลงในชั้นเรียนระหว่างครูกับผู้เรียนเพื่อสร้างความมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

5. จัดการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ หรือทำกิจกรรมด้วยตนเอง เรียกว่า การสอนโดยเน้นการใช้กิจกรรม (Activity base approach) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงานจริง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือแก่ผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ทักษะต่าง ๆ ตั้งแต่ทักษะการตั้งประเด็นปัญหา ทักษะการค้นคว้า และสืบค้นข้อมูล ทักษะการลงมือปฏิบัติ ทักษะการสรุปผล และได้ฝึกทักษะการนำเสนอผลงาน และทักษะการประเมินความก้าวหน้าของงานหรือกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นการฝึกการทำงานเป็นกลุ่มของผู้เรียนได้อีกด้วย

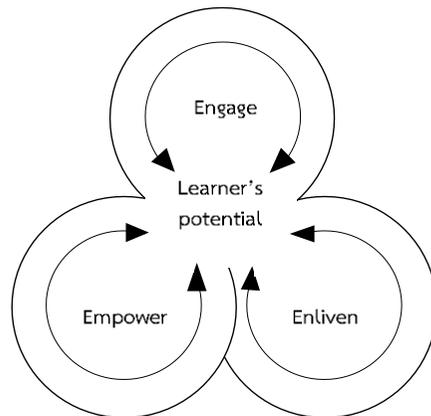
6. ครูประเมินผู้เรียนจากผลการพัฒนา (Teacher Evaluation) ปัจจุบันรูปแบบการประเมินผลการเรียนรู้ควรต้องปรับเปลี่ยนจากการการสอบและตัดสินด้วยผลคะแนน เป็นการประเมินความก้าวหน้ามุ่งนำผลมาแสดงให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ทราบความก้าวหน้าของตนเอง เป็นการเสริมแรงเชิงบวกให้กับผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจให้พัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ให้มากกว่าเดิม โดยครูต้องมีความเชื่อว่า “ผู้เรียนสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ตลอดเวลา” ดังนั้นครูต้องเรียนรู้เพื่อให้มีความสามารถในการวัดและประเมินผลที่ต้องมีความละเอียดรอบคอบ มีความยุติธรรม ชยันและอดทนต่อภาระงานของครูในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

7. ร่วมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) ครูต้องมีร่วมมือระหว่างเพื่อนครูในโรงเรียน บุคลากรทางการศึกษา และผู้บริหาร โดยการจัดให้มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ นำไปสู่วิเคราะห์วางแผนและออกแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นความร่วมมือ (Collaboration skills) และการเรียนรู้แบบเป็นทีม (Team learning) บทบาทของครูในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จะชัดเจนขึ้น และส่งผลต่อห้องเรียนอย่างเป็นระบบ

จากบทบาทของครู อาจารย์ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้อาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ต้องเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ ปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ที่ก้าวทันโลกเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีที่สุดกับผู้เรียน

บทบาทครูสังคมศึกษาในการจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation

ในขณะที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและเกิด Digital Disruption ขึ้นนั้น ส่งผลให้วิธีการทำงานของผู้นำต้องเปลี่ยนไป และเมื่อโลกถูก Disrupt สถานศึกษาก็ต้องมองไปข้างหน้า ทุกชีวิตได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่แห่งยุคสมัย ไม่เว้นแม้แต่สถานศึกษา เพราะการจัดการศึกษาที่มีมาแต่เดิมอาจจะตบโจทย์โลกแห่ง ความเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันไม่ได้อีกต่อไป เพราะหลักสูตรการศึกษาที่สถาบันการศึกษามีอยู่แต่เดิมมานาน ก็อาจจะก้าวตาม ความเปลี่ยนแปลงไม่ทัน ประกอบกับความรู้ความสามารถของอาชีพบางสาขานั้นกลับไม่เป็นที่ต้องการอีกต่อไป สถานศึกษาทุกแห่งต้องตื่นตัวในเชิงรุก ในอดีตเชื่อว่ามีความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยมและศาสนาเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตคนเปลี่ยนแปลงได้ 200 กว่าปีที่ผ่านมานุชย์ตระหนักว่า เทคโนโลยี คือ ตัวการสำคัญ ที่ทำให้ชีวิตไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 40 กว่าปีหลังนี้ ที่เทคโนโลยีทำให้โลกเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ชนิดสังคมใดก็ตามการเปลี่ยนแปลง ไม่ทัน ก็มีโอกาslugทิ้งไปไม่เห็นฝุ่น ครูผู้สอนในปัจจุบันมีบทบาทเป็นโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนประกอบด้วยบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างความยึดมั่นผูกพัน (Engage) การเสริมพลังการเรียนรู้ (Empower) และการสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ (Enliven) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน “The 3Es”

ที่มา: (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2562)

ความยึดมั่นผูกพัน (Engage) คือ การทำให้เกิดความสนใจความไว้วางใจ ความดึงดูด ความยึดมั่น ความผูกพัน การมีส่วนร่วมการยอมรับนับถือ การเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จ

การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empower) คือ การให้อำนาจการตัดสินใจในการกระทำ บางสิ่งบางอย่างเพื่อเสริมสร้างความเป็นตัวตนของตนเอง มีความคิดเป็นของตนเอง กระตุ้นให้

เห็นความสามารถของตนเองทำให้พึ่งพาตนเองได้ ผู้เขียนใช้คำว่า “เสริมพลังการเรียนรู้” แทนคำว่าเสริมสร้างพลังอำนาจ

ความกระตือรือร้น (Enliven) คือ ความตื่นเต้น ความท้าทายมีแรงบันดาลใจ ความกระตือรือร้น ความตั้งใจ ความสนุกสนาน กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นพลังในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ

ส่วนปัจจัยสำคัญของในการจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation คือ การมี Global Growth Mindset หรือกระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโตที่เป็นสากล ดังนี้

การคิดก่อนทำ (Early Mover) คือ การเรียนรู้ที่ติดตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม วิเคราะห์คาดการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเริ่มปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การตัดสินใจให้ไวและถูกต้อง (Trade-offs) คือ บนทางเลือกต่าง ๆ ที่อาจจะมียามากกว่าสองทางเลือก ปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตัดสินใจปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์นวัตกรรมจัดการเรียนรู้โดยไม่ชักช้า ลังเล เรียนรู้จากความผิดพลาด และนำมาปรับปรุงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตอบโจทย์ผู้เรียน

การเรียนรู้จากคนที่มีประสบการณ์สูง (Best Practice) คือ ทั้งบุคคลที่อยู่ในวิชาชีพเดียวกันและต่างวิชาชีพเรียนรู้ว่าเขามีวิธีคิดอย่างไร มีวิธีการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างไร แล้วนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ของเรา

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ (New Product) คือ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องไม่ติดขัดอยู่กับความสำเร็จแบบเดิม ๆ หรือความสำเร็จในอดีต

การสร้างพลังเครือข่าย (Network) คือ การสร้างสรรค์นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ต่อไป ซึ่งรูปแบบการสร้างพลังเครือข่ายในปัจจุบันคือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community)

ดังนั้น ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารช่วยให้ผู้เรียนรับสารครั้งละเป็นจำนวนมาก อย่างก้าวกระโดด อีกทั้งไม่จำกัดเวลาและสถานที่ มีผลทำให้เกิดการจัดการเรียนรู้ รูปแบบใหม่ ๆ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ทักษะที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้ยุคใหม่ นอกจากทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และทักษะในการที่จะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในปัจจุบัน สอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา ที่กล่าวว่า “การศึกษาทุกวันนี้ไม่ได้แข่งกันที่ความสำเร็จหรือความสามารถใน ปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังแข่งขันกันด้วยการคาดการณ์อนาคตและการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น” (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2562)

สรุป

เมื่อโลกปรับเปลี่ยนไว บทบาทจึงเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน เทคโนโลยีได้ถูกพัฒนาไปอย่างรวดเร็วทั้งสะดวกมากขึ้น เข้าถึงง่ายมากขึ้น และมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งถูกนำไปปรับใช้ตามสาขาอาชีพต่าง ๆ ประเด็นที่สำคัญของการศึกษา คือ เมื่อช่องทางการเรียนรู้มีอยู่อย่างหลากหลาย ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว และง่ายกว่ายุคก่อน ๆ แต่ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงเรียนรู้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนแบบเดิมหรือเพียงรูปแบบเดียว เทรนด์การศึกษาของปี 2021 ที่น่าจับตามองมากที่สุดในตอนี้ คือ การเรียนรู้แบบดิจิทัล ที่เน้นการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ควบคู่ไปกับการสอนแบบออนไลน์ และการสร้างปฏิสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ครูสังคมนศึกษาในยุค Disruptive Innovation เมื่อการศึกษาถูก Disrupt สถานศึกษาก็ต้องมองไปข้างหน้า ทุกชีวิตได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ การจัดการศึกษาแบบเดิมอาจจะไม่ตอบโจทย์โลกแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เพราะหลักสูตรการศึกษาที่สถาบันการศึกษามีอยู่แต่เดิมมานาน ก็อาจจะก้าวตาม ความเปลี่ยนแปลงไม่ทัน ประกอบกับความรู้ความสามารถของอาชีพบางสาขานั้นกลับไม่เป็นที่ต้องการอีกต่อไป สถานศึกษาทุกแห่งต้องตื่นตัวในเชิงรุก เพราะปัจจุบันที่อาจกล่าวได้ว่า เทคโนโลยีก้าวหน้ากว่ากระบวนการเรียนการสอน ซึ่งในบริบทของประเทศไทย เทคโนโลยีมักถูกนำมาใช้เพียงเพื่อส่งเสริมความสะดวกสบาย แต่รู้หรือไม่ว่าเราสามารถนำสิ่งเหล่านั้นเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และ รูปแบบการสอนให้สอดคล้องกับนวัตกรรมการเรียนการสอน ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้นำเทคโนโลยีมาช่วยอำนวยความสะดวกในการสร้างสื่อการสอน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นแต่ครูก็ยังมีบทบาทที่มีความสำคัญในการอบรมให้ความรู้แก่ศิษย์ และครูเป็นกลไกหลักในพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้แก่ประเทศชาติ ถึงเทคโนโลยีจะก้าวหน้าแค่ไหนก็ตาม เพราะครูเป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมุ่งอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดี เป็นคนมีคุณธรรมเป็นคนเก่ง และมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). การศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาระดับ ประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- จรรยา ดาสา. (2552). 15 เทคนิคในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนเชิงรุก (15 techniques in Active learning). นิตยสาร สสวท, 38(163), 72-76.
- ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2551). การเรียนเชิงรุก (Active Learning). เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2565 จาก <http://pirun.ku.ac.th>
- ทิตนา แชมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นนทสิทธิ์ ธาดาวิทย. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบ Active learning (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- บุหงา วัฒนษ. (2546). Active learning. วารสารวิชาการ, 10(9), 30-34.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมศาสตร์. (2560). Met Active Learning (MAL) กระบวนการร่วมของการเรียนรวมแบบไม่รู้. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). พจนานุกรมศัพท์พอลิเมอร์: ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุจิรา สุขใจ. (2564). บทบาทครูในยุคศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2566 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/690721>
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์. (2554). ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: Open Worlds.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล. (2562). การจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- ศิริพร มโนพิเชฐวัฒนา. (2546). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ที่กระตือรือร้นเรื่อง ร่างกายมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Bonwell, C.C. (2003). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2566 จาก www.active-learning-site.com
- Bonwell C.C.& Eison. J.A. (1991). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. ERIC Digest. Washington D.C.: ERIC Clearinghouse on Higher Education.
- Meyers, C.& Jones, T. B. (1993). Promoting Active Learning: Strategies for the College Classroom. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sutherland & Bonwell. (1996). Using Active Learning in College Classes: A Range of Options for Faculty. San Francisco: Jossey-Bass.